Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (viies koda)

24. märts 2021 *

Eelotsusetaotlus – Eelotsuse kiirmenetlus – Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala – Õigusalane koostöö tsiviilasjades – Määrus (EÜ) nr 2201/2003 – Artikkel 10 – Kohtualluvus vanemliku vastutusega seotud asjades – Lapseröövi – Liikmesriigi kohtute pädevus – Territoriaalne ulatus – Lapse äraviimine kolmandasse riiki – Selles kolmandas riigis saadud harilik viibimiskoht

Kohtuasjas C-603/20 PPU,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel High Court of Justice (England & Wales), Family Divisioni (kõrge kohus (Inglismaa ja Wales), perekonnaasjade osakond, Ühendkuningriik) 6. novembri 2020. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 16. novembril 2020, menetluses

SS

versus

MCP,

EUROOPA KOHUS (viies koda),

koosseisus: koja president E. Regan (ettekandja), Euroopa Kohtu president K. Lenaerts viienda koja kohtuniku ülesannetes, kohtunikud M. Ilešič, C. Lycourgos ja I. Jarukaitis,

kohtujurist: A. Rantos,

kohtusekretär: A. Calot Escobar,

arvestades eelotsusetaotluse esitanud kohtu 6. novembri 2020. aasta taotlust, mis saabus Euroopa Kohtusse 16. novembril 2020, lahendada eelotsusetaotlus Euroopa Kohtu kodukorra artikli 107 alusel kiirmenetluses,

arvestades viienda koja 2. detsembri 2020. aasta otsust see taotlus rahuldada,

arvestades kirjalikku menetlust ja 4. veebruari 2021. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

– SS, esindaja: *barrister* A. Tayo, keda volitas *solicitor* J. Dsouza,

– MCP, esindajad: A. Metzer, *QC*, ja *barrister* C. Proudman, keda volitas *solicitor* H. Choudhery,

– Euroopa Komisjon, esindaja: M. Wilderspin,

* Kohtumenetluse keel: inglise.

olles 23. veebruari 2021. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

1 Eelotsusetaotlus puudutab nõukogu 27. novembri 2003. aasta määruse (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 (ELT 2003, L 338, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 243), mida on muudetud nõukogu 2. detsembri 2004. aasta määrusega (EÜ) nr 2116/2004 (ELT 2004, L 367, lk 1) (edaspidi „määrus nr 2201/2003“), artikli 10 tõlgendamist.

2 Taotlus on esitatud väikese lapse P isa SSi ja selle lapse ema MCP vahelises kohtuvaidluses isa taotluse üle anda korraldus lapse tagasitoomiseks Ühendkuningriiki ja teha otsus suhtlusõiguse kohta.

Õiguslik raamistik

Rahvusvaheline õigus

1980. aasta Haagi konventsioon

3 Haagi rahvusvahelise eraõiguse konverentsi raames 25. oktoobril 1980 alla kirjutatud lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise rahvusvaheline konventsioon (edaspidi „1980. aasta Haagi konventsioon“) jõustus 1. detsembril 1983. Kõik Euroopa Liidu liikmesriigid on selle osalised.

4 Selles konventsioonis on erinevad sätted, mille eesmärk on tagada õigusvastaselt ära viidud või kinnihoitava lapse viivitamatu tagasitoomine.

5 1980. aasta Haagi konventsiooni artikkel 16 näeb ette, et kui selle riigi kohus või haldusorgan, kuhu laps on viidud või kus teda kinni hoitakse, saab teate lapse õigusvastase äraviimise või kinnihoidmise kohta selle konventsiooni artikli 3 tähenduses, ei tohi ta teha sisulist otsust lapse hooldusõiguse kohta seni kaua, kuni on otsustatud, et last ei tagastata konventsiooni alusel, või juhul, kui konventsioonikohast avaldust pole esitatud mõistliku aja jooksul pärast teate kättesaamist.

1996. aasta Haagi konventsioon

6 Haagis 19. oktoobril 1996 sõlmitud vanema kohustuste kindlaksmääramise ja laste kaitse abinõude rakendamise pädevuse, kohaldatava õiguse, abinõude tunnustamise, rakendamise ja koostöö konventsiooni (edaspidi „1996. aasta Haagi konventsioon“) on ratifitseerinud või sellega on ühinenud kõik liidu liikmesriigid.

7 See konventsioon näeb ette eeskirjad, mille eesmärk on tugevdada laste kaitset rahvusvahelistes olukordades ja vältida allakirjutanud riikide õigussüsteemide vahelisi vastuolusid seoses kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning lapsekaitsemeetmete tunnustamise ja rakendamisega.

8 Lapseröövi kohta sätestavad kõnealuse konventsiooni artikli 7 lõike 1 punktid a ja b:

„Lapse õigusvastase äraviimise või kinnihoidmise korral säilitavad pädevuse selle osalisriigi ametiasutused, kus oli lapse harilik viibimiskoht vahetult enne äraviimist või kinnihoidmist, ja seda selle ajani, kuni laps on saanud hariliku viibimiskoha teises riigis, ja

a) hooldusõigusega isik, institutsioon või muu organ on nõustunud äraviimise või kinnihoidmisega, või

b) kui laps on elanud teises riigis vähemalt ühe aasta pärast seda, kui hooldusõigusega isik, institutsioon või muu organ sai teada või pidi teada saama lapse ligikaudse asukoha, ent ei ole selle aja jooksul esitanud lapse tagastamise taotlust, ja laps on uues keskkonnas kohanenud.“

9 Konventsiooni artikli 52 lõiked 2 ja 3 näevad ette:

„2. Konventsioon ei mõjuta osalisriigi õigust sõlmida kokkuleppeid, mis sisaldavad sätteid kokkuleppe osalises riigis harilikult viibiva lapse osas konventsioonis reguleeritud valdkonnas.

3. Konventsiooniga reguleeritud valdkonnas osalisriikide vahel sõlmitud kokkulepped ei mõjuta konventsiooni sätete kohaldamist selliste kokkulepete osaliste ja teiste osalisriikide vahel.“

Liidu õigus

10 Määruse nr 2201/2003 põhjendustes 12 ja 33 on märgitud:

„(12) Käesoleva määrusega kehtestatud kohtualluvuse alused vanemliku vastutuse küsimustes kujundatakse lapse huve silmas pidades, eeskätt läheduskriteeriumi põhjal. See tähendab, et jurisdiktsioon peaks esimeses järjekorras olema lapse alalise elukoha [mõiste „alaline elukoht“ asemel on edaspidi kasutatud täpsemat vastet „harilik viibimiskoht“] liikmesriigil, välja arvatud teatavatel lapse [viibimiskoha] vahetamise juhtudel või vastavalt kokkuleppele vanemliku vastutuse kandjate vahel.

[…]

(33) Käesolevas määruses tunnustatakse põhiõigusi ja peetakse kinni Euroopa Liidu põhiõiguste harta põhimõtetest. Eeskätt püütakse sellega tagada lapse põhiõiguste austamist, mis on sätestatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 24“.

11 Määruse artikli 1 „Kohaldamisala“ lõiked 1 ja 2 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Käesolevat määrust kohaldatakse järgmisi valdkondi käsitlevate tsiviilasjade suhtes igat liiki kohtutes:

[…]

b) vanemliku vastutuse tekkimine, teostamine, piiramine või äravõtmine.

2. Lõike 1 punktis b osutatud küsimused võivad käsitleda eelkõige järgmist:

a) eestkosteõigus [mõiste „eestkosteõigus“ asemel on edaspidi kasutatud täpsemat vastet „isikuhooldusõigus“] ja suhtlusõigus;

[…]“.

12 Määruse artikkel 2 „Mõisted“ näeb ette:

„Käesolevas määruses kasutatakse järgmisi mõisteid:

[…]

7) mõiste „vanemlik vastutus“ tähendab kõiki lapse isiku või varaga seotud õigusi ja kohustusi, mis antakse füüsilisele või juriidilisele isikule kohtuotsusega, seaduse alusel või õigusliku toimega kokkuleppe põhjal. See mõiste hõlmab [isikuhooldusõigust] ja suhtlusõigust;

[…]

11) mõiste „ebaseaduslik äraviimine või kinnipidamine“ tähendab lapse äraviimist või kinnipidamist juhul, kui:
   a) sellega rikutakse kohtuotsusega, seaduse alusel või õigusliku toimega kokkuleppe põhjal saadud [isikuhooldusõigust] liikmesriigi seaduse alusel, kus [oli lapse harilik viibimiskoht] vahetult enne äraviimist või kinnipidamist;

      ning
   b) seda [isikuhooldusõigust] teostati tegelikult äraviimise või kinnipidamise ajal üksi või ühiselt või seda oleks teostatud, kui äraviimist või kinnipidamist ei oleks toimunud. [Isikuhooldusõigust] loetakse ühiselt teostatavaks, kui vastavalt kohtuotsusele või seaduse alusel ei saa üks vanemliku vastutuse kandja ilma teise vanemliku vastutuse kandja nõusolekuta otsustada lapse [viibimiskohta].“

13 Määruse II peatüki „Kohtualluvus“ 2. jagu „Vanemlik vastutus“ sisaldab artiklit 8 „Üldine kohtualluvus“, mis sätestab:

„1. Liikmesriigi kohtutel on vanemliku vastutuse asjus pädevus lapse suhtes, kelle [harilik viibimiskoht] on hagi esitamise ajal selles liikmesriigis.

2. Lõiget 1 kohaldatakse, kui artiklitest 9, 10 ja 12 ei tulene teisiti.“

14 Määruse nr 2201/2003 artikkel 10 „Kohtualluvus lapseröövi korral“ näeb ette:

„Lapse ebaseadusliku äraviimise või kinnipidamise korral säilitavad selle liikmesriigi kohtud, kus oli lapse [harilik viibimiskoht] vahetult enne äraviimist või kinnipidamist, oma pädevuse, kuni [laps on saanud hariliku viibimiskoha teises liikmesriigis] ja

a) iga isik, institutsioon või muu organ, kellel on [isikuhooldusõigus], on nõustunud äraviimise või kinnipidamisega;

   või

b) laps on elanud kõnealuses teises liikmesriigis vähemalt ühe aasta pärast seda, kui isik, institutsioon või muu organ, kellel on [isikuhooldusõigus], on saanud või peaks olema saanud teada lapse asukoha ning laps on oma uues keskkonnas kohanenud ja vähemalt üks järgmistest tingimustest on täidetud:
   i) ühe aasta jooksul pärast seda, kui [isikuhooldusõiguse] kasutaja on saanud või peaks olema saanud teada lapse asukoha, ei ole esitatud tagasitoomise taotlust pädevatele asutustele liikmesriigis, kuhu laps on ära viidud või kus teda kinni peetakse;
   ii) [isikuhooldusõiguse] kasutaja esitatud tagasitoomistaotlus on tühistatud ja alapunktis i sätestatud ajavahemiku jooksul ei ole esitatud uut taotlust;

iii) läbivaatamisel olev kohtuasi liikmesriigis, kus [oli lapse harilik viibimiskoht] vahetult enne ebaseaduslikku äraviimist või kinnipidamist […], on lõpetatud vastavalt artikli 11 lõikele 7;
iv) selle liikmesriigi kohtutes, kus [oli lapse harilik viibimiskoht] vahetult enne ebaseaduslikku äraviimist või kinnipidamist, on tehtud [isikuhooldusõigust] käsitlev kohtuotsus, mis ei hõlma lapse tagasitoomist.“

15 Määruse artikkel 12, mis käsitleb lepingulist kohtualluvust, on sõnastatud järgmiselt:

„1. Liikmesriigi kohtutel, kellel on artikli 3 tõttu pädevus lahutuse, lahuselu või abielu tühistamise taotluse suhtes, on pädevus kõigi selle taotlusega seotud vanemlikku vastutust käsitlevates küsimustes juhul, kui:

a) vähemalt ühel abikaasadest on lapse ees vanemlik vastutus;

ning

b) abikaasad ja vanemliku vastutuse kandjad on kohtusse pöördumise ajal sõnaselgelt või muul viisil ühehäälselt kohtute pädevust tunnistanud ning see on lapse parimates huvides.

[…]

3. Liikmesriigi kohtutel on seoses vanemliku vastutusega pädevus lõikes 1 nimetamata menetlustes juhul, kui:

a) lapsel on oluline side selle liikmesriigiga, eeskätt seetõttu, et [ühel] vanemliku vastutuse kandjatest [on harilik viibimiskoht] selles liikmesriigis või et laps on selle liikmesriigi kodanik;

ning

b) kõik menetluse osapooled on kohtusse pöördumise ajal sõnaselgelt või muul viisil [üheti mõistetavalt] kohtute pädevust tunnistanud ning see on lapse parimates huvides.

4. Kui lapse [harilik viibimiskoht] on kolmanda riigi territooriumil, mis ei ole [1996. aasta Haagi konventsiooni] lepinguosaline, loetakse kohtualluvust käesoleva artikli alusel lapse huvides olevaks, eriti juhul, kui osutub, et kõnealuses kolmandas riigis ei saa menetlust korraldada.“ [täpsustatud sõnastus]

16 Määruse artikkel 14 „Kohtualluvus muudel juhtudel“ näeb ette:

„Kui liikmesriigi ükski kohus ei ole artiklite 8–13 kohaselt pädev, määratakse kohtualluvus igas liikmesriigis kindlaks selle riigi õigusaktide alusel.“

17 Sama määruse artikkel 60 „Suhe teatavate mitmepoolsete konventsioonidega“ sätestab:

„Liikmesriikide vahelistes suhetes on käesolev määrus ülimuslik järgmiste konventsioonide suhtes, niivõrd kui need käsitlevad käesoleva määrusega reguleeritud küsimusi:

[…]

e) [1980. aasta Haagi konventsioon]“.

18 Määruse nr 2201/2003 artikkel 61, mis käsitleb seoseid 1996. aasta Haagi konventsiooniga, näeb ette:

„Seoses [1996. aasta Haagi konventsiooniga] kohaldatakse käesolevat määrust:

a) juhul, kui kõnealuse lapse [harilik viibimiskoht] on liikmesriigi territooriumil;

[…]“.

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

19 SS ja MCP, kes mõlemad on India kodanikud, kellel on Ühendkuningriigis elamisluba, elasid mitteabielulises kooselus, kui nende Briti kodanikust laps P 2017. aastal sündis.

20 Sünnitunnistusel on isa nimi ära toodud, mistõttu on tal eelotsusetaotluse esitanud kohtu andmetel P suhtes vanemlik vastutus.

21 2018. aasta oktoobris sõitis ema MCP koos lapsega Indiasse. Mõne kuu pärast naasis ema Ühendkuningriiki ilma lapseta.

22 Kui 2019. aasta aprillis lühiajaline Ühendkuningriigis viibimine välja arvata, on laps jäänud Indiasse, kus ta elab koos oma emapoolse vanaemaga.

23 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul on tõenäoline, et ema käitumine on käsitatav lapse ebaseadusliku äraviimisena Indiasse ja/või ebaseadusliku kinnihoidmisena Indias.

24 Isa soovib, et P elaks koos temaga Ühendkuningriigis, ja teise võimalusena, et ta võiks temaga suhelda suhtlusõigust kasutades.

25 Selleks esitas ta 26. augustil 2020 eelotsusetaotluse esitanud kohtule taotluse, paludes esiteks, et antaks korraldus lapse tagasitoomiseks Ühendkuningriiki, ja teiseks, et tehtaks otsus suhtlusõiguse küsimuses.

26 Selle kohtu sõnul vaidlustas ema Inglismaa ja Walesi kohtute pädevuse, kuna lapse harilik viibimiskoht ei olnud Ühendkuningriigis.

27 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et enne otsuse tegemist tuleb tema pädevust hinnata määruse nr 2201/2003 alusel. Ta märkis sellega seoses, et ühelt poolt oli lapse harilik viibimiskoht kohtusse pöördumise ajal Indias ning et ta oli täielikult kohanenud India sotsiaalses ja perekondlikus keskkonnas, kuna tal puudusid konkreetsed faktilised seosed Ühendkuningriigiga, välja arvatud kodakondsus, ning teiselt poolt, et ema ei olnud kunagi üheti mõistetavalt nõustunud Inglismaa ja Walesi kohtute pädevusega lahendada P suhtes vanemlikku vastutust käsitlevaid küsimusi. Olles sellele järeldusele jõudnud, otsustas eelotsusetaotluse esitanud kohus, et tema pädevus ei saa põhineda selle määruse artiklil 8 ega artikli 12 lõikel 3.

28 Seoses määruse artikliga 10, mis kehtestab kohtualluvuse eeskirjad lapse ebaseadusliku äraviimise või kinnihoidmise korral, kahtleb eelotsusetaotluse esitanud kohus eelkõige selles, kas seda sätet saab kohaldada liikmesriigi kohtute ja kolmanda riigi kohtute vahelise kohtualluvuse konflikti suhtes.

29 Sellega seoses leiab ta, et selle sõnastusest ning Euroopa Komisjoni avaldatud praktilise juhendi määruse nr 2201/2003 kohaldamiseks punktis 4.2.1.1 esitatud tõlgendusest tuleneb selgelt, et selle määruse artiklis 10 sätestatud eeskiri puudutab üksnes liikmesriikidevahelisi, mitte aga liikmesriigi ja kolmanda riigi vahelisi kohtualluvuse konflikte. Euroopa Kohus on seda tõlgendust juba kinnitanud 17. oktoobri 2018. aasta kohtuotsuse UD (C-393/18 PPU, EU:C:2018:835) punktis 33, järgides sealjuures kohtujurist Saugmandsgaard Øe 20. septembri 2018. aasta ettepanekut samas kohtuasjas (C-393/18 PPU, EU:C:2018:749). Osa liikmesriigi kohtupraktikast annab sellele sättele siiski laiema territoriaalse kohaldamisala.

30 Selles olukorras otsustas High Court of Justice (England & Wales), Family Division (kõrge kohus (Inglismaa ja Wales), perekonnaasjade osakond, Ühendkuningriik) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas määruse [nr 2201/2003] artikli 10 kohaselt säilib liikmesriigis kohtualluvus ilma ajalise piiranguta, kui laps, kelle harilik viibimiskoht oli selles liikmesriigis, viidi ebaseaduslikult kolmandasse riiki (või kui teda hoitakse seal kinni), millest sai pärast sellist äraviimist (või kinnihoidmist) teatava aja möödudes tema hariliku viibimiskoha riik?“

Kiirmenetluse kohaldamise taotlus

31 Eelotsusetaotluse esitanud kohus esitas taotluse lahendada käesolev eelotsusetaotlus Euroopa Kohtu kodukorra artikli 107 lõikes 1 ette nähtud eelotsuse kiirmenetluses.

32 Selle kohta tuleb tõdeda, et esiteks on selge, et eelotsusetaotlus käsitleb seda, kuidas tõlgendada määrust nr 2201/2003, mis võeti vastu konkreetselt EÜ artikli 61 punkti c alusel (nüüd ELTL artikkel 67), mis kuulub EL toimimise lepingu kolmanda osa V jaotisse, mis reguleerib vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanevat ala, mistõttu eelotsusetaotlus kuulub kodukorra artiklis 107 määratletud eelotsuse kiirmenetluse kohaldamisalasse, ja teiseks on vastus eelotsuse küsimusele põhikohtuasja lahendamisel määrava tähtsusega, kuna asja menetleva kohtu pädevus liidu õiguse seisukohalt sõltub sellest vastusest.

33 Mis puudutab kiireloomulisuse kriteeriumi, siis kuna väike laps elab Indias alates 2018. aasta oktoobrist – välja arvatud lühike Ühendkuningriigis viibimine –, siis esineb oht, et selle olukorra jätkumine kahjustab tõsiselt või pöördumatult lapse ja tema isa vahelist suhet või isegi lapse suhet mõlema vanemaga. Selline olukord võib tekitada korvamatut kahju tema emotsionaalsele ja psühholoogilisele arengule üldiselt, arvestades eelkõige asjaolu, et laps on tema arengu seisukohast tundlikus eas.

34 Lisaks, kuna laps on kolmandas riigis, kus eelotsusetaotluse esitanud kohtu järelduste kohaselt on tema harilik viibimiskoht, perekondlikult ja sotsiaalselt juba küllaltki tugevasti lõimunud, võib selle olukorra jätkumine seada veelgi enam ohtu lapse kohanemise tema perekondlikus ja sotsiaalses keskkonnas juhul, kui ta pöördub tagasi Ühendkuningriiki.

35 Neil asjaoludel otsustas Euroopa Kohtu viies koda 2. detsembril 2020 ettekandja-kohtuniku ettepanekul ja pärast kohtujuristi ärakuulamist rahuldada eelotsusetaotluse esitanud kohtu taotlus lahendada käesolev eelotsusetaotlus kiirmenetluses.

Eelotsuse küsimuse analüüs

36 Oma küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas määruse nr 2201/2003 artiklit 10 tuleb tõlgendada nii, et kui on tuvastatud, et vanemlikku vastutust puudutava taotluse esitamise kuupäevaks on laps saanud kolmandas riigis, kuhu ta rööviti, hariliku viibimiskoha, säilitavad selle liikmesriigi kohtud, kus oli lapse harilik viibimiskoht vahetult enne röövimist, oma pädevuse ilma ajalise piiranguta.

37 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt tuleb liidu õigusnormi tõlgendamisel arvesse võtta nii selle sõnastust kui ka konteksti ja selle õigusaktiga taotletavaid eesmärke, mille osa säte on (6. oktoobri 2020. aasta kohtuotsus Jobcenter Krefeld, C-181/19, EU:C:2020:794, punkt 61 ja seal viidatud kohtupraktika). Ka liidu õigusnormi tekkelugu võib anda asjakohast teavet selle normi tõlgendamiseks (20. detsembri 2017. aasta kohtuotsus Acacia ja D’Amato, C-397/16 ja C-435/16, EU:C:2017:992, punkt 31 ja seal viidatud kohtupraktika).

38 Mis puudutab esimesena määruse nr 2201/2003 artikli 10 sõnastust, siis tuleb tõdeda, et see artikkel näeb lapseröövi korral kohtualluvuse kohta ette, et selle liikmesriigi kohtud, kus oli lapse harilik viibimiskoht vahetult enne ebaseaduslikku äraviimist või kinnihoidmist, säilitavad oma pädevuse, kuid see pädevus läheb teise liikmesriigi kohtutele üle alates hetkest, mil laps on saanud hariliku viibimiskoha viimati nimetatud liikmesriigis ja lisaks on täidetud üks artiklis 10 nimetatud alternatiivsetest tingimustest.

39 Seega nähtub määruse nr 2201/2003 artikli 10 sõnastusest, et kriteeriumid, mis on selles sättes lapseröövi korral kohtualluvuse määramiseks ette nähtud, puudutavad olukorda, mis piirdub liikmesriikide territooriumiga. Nimelt on pädevus põhimõtteliselt antud selle liikmesriigi kohtutele, kus oli lapse harilik viibimiskoht enne tema ebaseaduslikku äraviimist teise liikmesriiki või kinnihoidmist teises liikmesriigis, kuid seejuures on ette nähtud võimalus, et see pädevus antakse teatud erijuhtudel üle selle liikmesriigi kohtutele, kus laps sai pärast ebaseaduslikku äraviimist või kinnihoidmist uue hariliku viibimiskoha.

40 Asjaolu, et selles artiklis on kasutatud väljendit „liikmesriik“, mitte aga mõisteid „riik“ või „kolmas riik“, ning et see seab pädevuse andmise sõltuvusse praegusest või varasemast harilikust viibimiskohast „liikmesriigis“, viitamata võimalusele, et on saadud viibimiskoht kolmanda riigi territooriumil, tähendab ka seda, et sama artikkel reguleerib üksnes kohtualluvust lapseröövi korral liikmesriikide vahel.

41 Olgu lisatud, et Euroopa Kohus on määruse nr 2201/2003 artikli 8 tõlgendamist puudutavas menetluses juba otsustanud, et selle määruse artikli 10 sõnastusest tuleneb tingimata, et selle artikli kohaldamine sõltub võimalikust kohtualluvuse konfliktist mitme liikmesriigi kohtute vahel (17. oktoobri 2018. aasta kohtuotsus UD, C-393/18 PPU, EU:C:2018:835, punkt 33).

42 Lisaks tuleb märkida, nagu komisjon kohtuistungil tegi, et määruse nr 2201/2003 artikkel 10 koosneb ühest lausest, mistõttu juba selle struktuurist nähtub, et see moodustab jagamatu terviku. Seega ei saa seda sätet tõlgendada nii, nagu koosneks see kahest eraldiseisvast osast, millest üks võimaldab iseseisvalt põhjendada seda, et lapse röövimisel kolmandasse riiki säilib liikmesriigi kohtutel üldjuhul ajaliselt piiramatu pädevus.

43 Teisena, mis puudutab määruse nr 2201/2003 artikli 10 konteksti, siis tuleb tõdeda, et see säte kujutab endast valikulise kohtualluvuse erieeskirja võrreldes selle määruse artikli 8 lõikes 1 sätestatud üldise reegliga, mille kohaselt on vanemliku vastutuse asjades põhimõtteliselt pädevad selle liikmesriigi kohtud, kus on lapse harilik viibimiskoht.

44 Nimelt kohaldatakse selle määruse artikli 8 lõike 2 kohaselt artikli 8 lõiget 1 juhul, kui artiklitest 9, 10 ja 12 ei tulene teisiti.

45 Sellega seoses tuleb esiteks rõhutada, et määruse nr 2201/2003 artiklis 10 ette nähtud valikulise kohtualluvuse eeskiri neutraliseerib mõju, mis oleks lapseröövi korral selle määruse artikli 8 lõikes 1 sätestatud üldise kohtualluvuse eeskirja kohaldamisel, see tähendab pädevuse üleviimise liikmesriiki, kus laps on saanud pärast tema röövimist uue hariliku viibimiskoha. Kuna pädevuse üleminek võib anda õigusvastase teo toimepanijale menetlusliku eelise, on selle määruse artiklis 10 ette nähtud, nagu on märgitud käesoleva kohtuotsuse punktis 39, et selle liikmesriigi kohtud, kus oli lapse harilik viibimiskoht enne ebaseaduslikku äraviimist või kinnihoidmist, säilitavad oma pädevuse, välja arvatud juhul, kui on täidetud teatavad tingimused.

46 Kui aga laps on saanud hariliku viibimiskoha väljaspool Euroopa Liitu pärast seda, kui ta on ebaseaduslikult viidud kolmandasse riiki või kui teda on seal ebaseaduslikult kinni hoitud, ei kuulu selle määruse artikli 8 lõige 1 kohaldamisele juhul, kui harilik viibimiskoht ei ole liikmesriigis. Nimelt ei käsitle see säte sellist võimalust. Sellest järeldub, et neil asjaoludel kaotab määruse artiklis 10 sätestatud eeskiri, mis võimaldab välistada pädevuse, millele uue hariliku viibimiskoha liikmesriigi

kohtud võiksid üldreegli alusel tugineda, oma mõtte ja seega ei ole see ka kohaldatav. Järelikult ei õigusta artikkel 10 ajaliste piiranguteta selle liikmesriigi kohtute pädevuse säilitamist, kus lapsel oli enne tema ebaseaduslikku äraviimist või kinnihoidmist harilik viibimiskoht, kui see laps on röövitud kolmandasse riiki.

47 Teiseks tuleb meenutada, et valikulise kohtualluvuse reeglit tuleb tõlgendada kitsalt ning tõlgendus ei tohi minna kaugemale määruses otseselt ette nähtud juhtudest (vt selle kohta 3. oktoobri 2013. aasta kohtuotsused Pinckney, C-170/12, EU:C:2013:635 punkt 25; 16. jaanuari 2014. aasta kohtuotsus Kainz, C-45/13, EU:C:2014:7, punkt 22 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 25. jaanuari 2018. aasta kohtuotsus Schrems, C-498/16, EU:C:2018:37, punkt 27).

48 Järelikult ei tule sellist normi tõlgendada üksnes selle sõnastuse ühe osa alusel, et kohaldada seda iseseisvalt. Nii oleks see aga juhul, kui määruse nr 2201/2003 artiklit 10 tõlgendataks ainult selle artikli esimese osa põhjal, järeldamaks sellest, et kui laps on viidud kolmandasse riiki, säilitavad selle liikmesriigi kohtud, kus oli tema varasem harilik viibimiskoht, põhimõtteliselt oma pädevuse ja ajaliste piiranguteta, kuna samas artiklis ette nähtud teist tingimust, mis puudutab hariliku viibimiskoha saamist teises liikmesriigis, ei ole võimalik täita.

49 Kolmandaks tooks selline tõlgendus artikli 10 kohaldamisalasse juhtumi, milleks on lapse äraviimine kolmandasse riiki, mida liidu seadusandja ei ole soovinud hõlmata.

50 Selles osas nähtub määruse nr 2201/2003 tekkeloost, et liidu seadusandja soovis kehtestada ranged eeskirjad lapseröövi suhtes liidu piires, kuid ta ei kavatsenud hõlmata nende eeskirjadega lapse röövimist kolmandasse riiki, kuna sellised röövimised peavad olema hõlmatud eelkõige selliste rahvusvaheliste konventsioonidega nagu 1980. aasta Haagi konventsioon, mis oli kõikides liikmesriikides juba jõus 3. mail 2002, mil komisjon esitas määruse nr 2201/2003 aluseks olnud ettepaneku võtta vastu nõukogu määrus, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 ja muudetakse määrust (EÜ) nr 44/2001 ülalpidamise küsimustes (COM(2002) 222 final; ELT 2002, C 203 E, lk 155) (edaspidi „määruse ettepanek“), ja 1996. aasta Haagi konventsioon, millega paljud liikmesriigid ei olnud selleks ajaks veel jõudnud ühineda.

51 See järeldus nähtub selgelt määruse ettepaneku seletuskirjast, milles on märgitud, et „komisjon esitas rahvusvaheliste olukordade hõlmamiseks ettepaneku […] nõukogu otsuse kohta, millega lubatakse liikmesriikidel allkirjastada 1996. aasta Haagi konventsioon“ (COM(2002) 222 final/2, lk 3).

52 Liidu seadusandja tahet tagada lapseröövi käsitlevate liidu õigusnormide ja rahvusvaheliste konventsioonidega kehtestatud normide kooseksisteerimine on meenutatud ka Euroopa Parlamendi kodanikuvabaduste ning justiits- ja siseasjade komisjoni poolt 7. novembri 2002. aastal määruse ettepaneku kohta esitatud aruande (final A 5-0385/2002, lk 19) põhjendustes, milles on märgitud, et nimetatud ettepanek, mis näeb ette selge ja ühtse regulatsiooni lapseröövi korral liidus, on „instrument, mis loob liidu siseselt paremini integreeritud raamistiku, ja seda kohaldatakse rahvusvahelistes suhetes paralleelselt 1980. aasta ja 1996. aasta Haagi konventsioonidega“.

53 Määruse nr 2201/2003 artikli 10 selline tõlgendus, mille kohaselt säilitab lapse varasema hariliku viibimiskoha liikmesriik oma pädevuse ilma ajalise piiranguta, kui laps on röövitud kolmandasse riiki, tähendaks aga juhul, kui laps on saanud pärast tema röövimist hariliku viibimiskoha kolmandas riigis, mis on 1996. aasta Haagi konventsiooni osaline, et selle konventsiooni artikli 7 lõige 1 ja artikli 52 lõige 3 kaotaksid oma toime.

54 Nimelt näeb 1996. aasta Haagi konventsiooni artikli 7 lõige 1 samamoodi kui määruse nr 2201/2003 artikkel 10 ette pädevuse ülemineku lapse uue hariliku viibimiskoha riigi kohtutele, kui on täidetud teatavad tingimused. Need on eelkõige seotud aja möödumisega koostoimes asjaomase hooldusõigusega isiku nõustumise või passiivsusega, kui laps on oma uues keskkonnas kohanenud.

55 Selline pädevuse ülemineku võimalus oleks siiski lõplikult välistatud, kui nimetatud artikli 10 kohaselt peaksid liikmesriigi kohtud ilma ajaliste piiranguteta oma pädevuse säilitama. Seetõttu läheks selline pädevuse säilimine vastuollu ka 1996. aasta Haagi konventsiooni artikli 52 lõikega 3, mis keelab selle, et konventsiooniga reguleeritud valdkonnas mitme osalisriigi vahel kokku lepitud regulatsioon – nagu see, mis on ette nähtud määrusega nr 2201/2003 – mõjutaks nende riikide ja teiste osalisriikide vahelistes suhetes konventsiooni sätete kohaldamist. Kui aga kohtualluvust vanemliku vastutusega seotud asjades ei saaks üle anda osalisriikide nendele kohtutele, siis mõjutaks see paratamatult neid suhteid.

56 Sellest järeldub, et liikmesriigid, kes on kõik 1996. aasta Haagi konventsiooni ratifitseerinud või sellega ühinenud, peaksid liidu õiguse alusel olema kohustatud tegutsema vastuolus oma rahvusvaheliste kohustustega.

57 Nendest kaalutlustest tuleneb, et liidu seadusandja poolt määruse nr 2201/2003 vastuvõtmisega kehtestatud eriregulatsioon puudutab lapseröövi juhtumeid, mil laps viiakse ühest liikmesriigist teise. Sellest järeldub, et sellega seotud kohtualluvuse eeskirja, st määruse nr 2201/2003 artiklist 10 tulenevat eeskirja ei saa tõlgendada nii, et see on kohaldatav lapse kolmandasse riiki röövimise korral.

58 Kolmandana tuleb tõdeda, et määruse nr 2201/2003 artikli 10 tõlgendamine nii, et kohtualluvus säilitatakse ajaliselt piiramatult, ei oleks kooskõlas ühe selle määrusega taotletava eesmärgiga, milleks on lähtuda lapse parimatest huvidest, eelistades selleks läheduskriteeriumi (vt selle kohta 15. veebruari 2017. aasta kohtuotsus W ja V, C-499/15, EU:C:2017:118, punkt 51 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 17. oktoobri 2018. aasta kohtuotsus UD, C-393/18 PPU, EU:C:2018:835, punkt 48).

59 Määruse ettepanekus (COM(2002) 222 final/2, lk 12) esitatud põhjenduste kohaselt soovis liidu seadusandja konkreetselt lapseröövi korral kohtualluvuse määramisel luua tasakaalu ühelt poolt vajaduse vältida, et lapseröövi toimepanija saaks oma ebaseaduslikust teost kasu (vt selle kohta 1. juuli 2010. aasta kohtuotsus Povse, C-211/10 PPU, EU:C:2010:400, punkt 43), ja teiselt poolt võimaluse vahel võimaldada lapsele kõige lähemal asuval kohtul lahendada vanemliku vastutusega seotud hagisid.

60 Päritoluliikmesriigi kohtute pädevuse tingimusteta säilitamine ilma ajalise piiranguta – vaatamata sellele, et kolmandasse riiki röövimisele on vahepealsel ajal saadud hooldusõigusega isiku, institutsiooni või muu organi nõusolek, ja ilma ühegi tingimuseta, mis võimaldaks arvesse võtta asjaomase lapse olukorda iseloomustavaid konkreetseid asjaolusid või tagada lapse parimad huvid – takistaks seda, et lapse parimates huvides võetavate meetmete hindamiseks kõige paremal positsioonil olev kohus võiks selliseid meetmeid puudutavaid taotlusi lahendada. Selline tulemus oleks vastuolus määrusega nr 2201/2003 taotletava eesmärgiga, mida tuleb selle määruse põhjenduse 33 kohaselt tõlgendada lähtuvalt Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklist 24.

61 Pealegi eiraks selline määruse nr 2201/2003 artikli 10 tõlgendus, mille tulemusel säilib kohtualluvus piiramatu aja jooksul, ka 1980. aasta Haagi konventsiooniga kehtestatud viivitamatu tagasitoomise või mittetoomise mehhanismi loogikat. Kui selle konventsiooni artikli 16 kohaselt on tuvastatud, et selle konventsiooni kohased lapse tagasitoomise tingimused ei ole täidetud, või kui on möödunud mõistlik aeg, ilma et nimetatud konventsiooni alusel oleks esitatud taotlus, saavad selle riigi ametiasutustest, kuhu laps viidi või kus teda kinni hoiti, lapse hariliku viibimiskoha asutused ning nad peaksid sellele harilikule viibimiskohale geograafiliselt kõige lähemal asuvate kohtutena saama teostada oma pädevust vanemliku vastutuse valdkonnas. Vastavalt määruse artikli 60 punktile e jääb see konventsioon kohaldatavaks eelkõige liikmesriikide ja teiste konventsiooniosaliste vahelistes suhetes.

62 Eeltoodud kaalutlustest tuleneb, et määruse artikli 10 sellist tõlgendust, mille kohaselt säilib lapse kolmandasse riiki röövimise korral pädevus päritoluliikmesriigis ilma ajaliste piiranguteta, ei saa õigustada ei nimetatud artikli sõnastuse ega konteksti, määruse ettevalmistavate materjalide ega

eesmärkidega. Samuti võtaks see 1996. aasta Haagi konventsiooni sätetelt nende toime juhul, kui laps röövitakse selle konventsiooni osaliseks olevasse kolmandasse riiki, ning see oleks vastuolus 1980. aasta Haagi konventsiooni loogikaga.

63 Sellest järeldub, et juhul, kui laps on röövitud kolmandasse riiki, kus ta on saanud pärast seda röövimist hariliku viibimiskoha, ja liikmesriigi kohus, kellele on esitatud vanemlikku vastutust käsitlev hagi, tuvastab, et kuna menetluse pooled ei ole kohtualluvuse kokkulepet sõlminud, ei saa ta oma pädevuse aluseks võtta määruse nr 2201/2003 artiklit 12 – nagu see on põhikohtuasjas –, tuleb asjaomasel liikmesriigi kohtul teha oma pädevus kindlaks võimalikult kohaldamisele kuuluvate kahepoolsete või mitmepoolsete rahvusvaheliste lepingute alusel või sellise rahvusvahelise lepingu puudumisel riigisiseste normide alusel vastavalt selle määruse artiklile 14.

64 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvesse võttes tuleb esitatud küsimusele vastata, et määruse nr 2201/2003 artiklit 10 tuleb tõlgendada nii, et see ei ole kohaldatav juhul, kui on tuvastatud, et vanemlikku vastutust puudutava taotluse esitamise kuupäevaks on laps saanud kolmandas riigis, kuhu ta rööviti, hariliku viibimiskoha. Sellisel juhul tuleb asja lahendava kohtu pädevus kindlaks määrata vastavalt kohaldatavatele rahvusvahelistele lepingutele või sellise rahvusvahelise lepingu puudumisel vastavalt selle määruse artiklile 14.

Kohtukulud

65 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (viies koda) otsustab:

Nõukogu 27. novembri 2003. aasta määruse (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000, mida on muudetud nõukogu 2. detsembri 2004. aasta määrusega (EÜ) nr 2116/2004, artiklit 10 tuleb tõlgendada nii, et see ei ole kohaldatav juhul, kui on tuvastatud, et vanemlikku vastutust puudutava taotluse esitamise kuupäevaks on laps saanud kolmandas riigis, kuhu ta rööviti, hariliku viibimiskoha. Sellisel juhul tuleb asja lahendava kohtu pädevus kindlaks määrata vastavalt kohaldatavatele rahvusvahelistele lepingutele või sellise rahvusvahelise lepingu puudumisel vastavalt selle määruse artiklile 14.

Allkirjad